

УДК 94(476–15)+94(438)

АРГАНІЗАЦЫЯ ПРАЦУЮЧАЙ МОЛАДЗІ І БАРАЦЬБА З МАЛАДЗЁЖНЫМ БЕСПРАЦОЎЕМ НА ТЭРЫТОРЫІ ЗАХОДНЯЙ БЕЛАРУСІ Ў МІЖВАЕННЫ ПЕРЫЯД

*канд. гіст. навук, дац. В.І. КРЫВУЦЬ
(Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт)*

Упершыню ў айчыннай гістарыяграфіі асвятляецца гісторыя стварэння і дзейнасці Арганізацыі працоўнай моладзі. Даецца характарыстыка ідэалогіі, праграмы, арганізацыйнай структуры дадзенага маладзёжнага аб'яднання і спецыфічных умоў яго дзейнасці на тэрыторыі заходнебеларускіх ваяводстваў міжваеннай польскай дзяржавы. Таксама разглядаецца ўдзел Арганізацыі працоўнай моладзі ў рэалізацыі афіцыйнай маладзёжнай палітыкі на тэрыторыі Заходняй Беларусі ў міжваенны перыяд, у першую чаргу ў барацьбе з маладзёжным беспрацоўем і наступствамі эканамічнага крызісу сярод маладога пакалення.

Уводзіны. У міжваенны перыяд на тэрыторыі Заходняй Беларусі, якая ў той час знаходзілася ў складзе Польшчы, дзейнічалі шматлікія маладзёжныя арганізацыі і аб'яднанні, звязаныя з палітычнымі групамі, існаваўшымі на той момант у польскай дзяржаве. Адным з найбольш актыўных была праўрадавая плынь. Яна ўключала цэлы шэраг саюзаў, якія знаходзіліся пад ідэйна-палітычным уплывам “санацыйнага” рэжыму і карысталіся ўсебаковай падтрымкай з боку улад. Менавіта гэтыя арганізацыі з’яўляліся адным з галоўных інструментаў ажыццяўлення афіцыйнай маладзёжнай палітыкі.

У айчыннай гістарыяграфіі праблема развіцця і дзейнасці дадзенага накірунку маладзёжнага руху не знайшла належнага асвятлення. У савецкі перыяд праўрадавыя маладзёжныя арганізацыі разглядаліся толькі ў кантэксце той барацьбы, якую вёў з імі Камуністычны саюз моладзі Заходняй Беларусі (КСМЗБ) [1; 2]. У апошні час выйшаў шэраг артукулаў, прысвечаных польскім маладзёжным саюзам, у тым ліку і звязаным з лагерам маршала Ю. Пілсудскага [3–5]. Аднак у дадзеных публікацыях “санацыйныя” арганізацыі разглядаюцца разам з клерыкальнымі і апазіцыйнымі аб'яднаннямі. Акрамя гэтага, галоўная ўвага надаецца найбольш вядомым праўрадавым аб'яднанням – Стралецкаму саюзу, Саюзу вясковай моладзі і Легіёну маладых. Але “санацыйны” сегмент маладзёжнага руху на тэрыторыі Заходняй Беларусі не абмяжоўваўся толькі імі. Напрыклад, у яго склад уваходзіла і Арганізацыя працоўнай моладзі (АПМ; Organizacja Młodzieży Pracującej). Ідэалогія, праграма, задачы дзейнасці АПМ і яе ўдзел у ажыццяўленні афіцыйнай маладзёжнай палітыкі працягваюць заставацца маладаследаванымі. Неабходна прызнаць, што некаторыя польскія даследчыкі даюць характарыстыку гэтай арганізацыі [6; 7]. Але яна з’яўляецца вельмі сціслай і практычна не закранае праблематыкі, звязанай з дзейнасцю АПМ на тэрыторыі заходнебеларускіх ваяводстваў міжваеннай польскай дзяржавы.

Мэта дадзенай працы – ліквідаваць гэты прабел, абапіраючыся на аналіз архіўных матэрыялаў, праграмных дакументаў АПМ і публікацый тагачаснай заходнебеларускай прэсы. Гэта дазволіць не толькі скласці аб’ектыўную карціну актыўнасці афіцыйных колаў у маладзёжным асяроддзі заходнебеларускага рэгіёна, але і будзе садзейнічаць фарміраванню больш цэласнага ўяўлення аб грамадска-палітычным жыцці Заходняй Беларусі ў міжваенны перыяд.

Асноўная частка. Польскія “санацыйныя” ўлады імкнуліся прыцягнуць на свой бок маладое пакаленне і стварылі даволі разгалінаваную сетку праўрадавых арганізацый, якія дзейнічалі ў розных сегментах маладзёжнага асяроддзя. За ўплыў на студэнтаў змагаліся Легіён маладых і Саюз польскай дэмакратычнай моладзі. Са школьнай моладдзю працаваў Саюз польскага харцарства. Саюз вясковай моладзі “Сеў” – Саюз маладой вёскі, як вынікае з назвы, канцэнтравалі сваю ўвагу на працы з маладымі жыхарамі вясковай мясцовасці. Найбольш вядомая праўрадавая арганізацыя, Стралецкі саюз “Стралец”, дзейнічала і ў гарадах, і на вёсцы. Аднак гэтая дзейнасць насіла спецыфічны характар і абмяжоўвалася ў асноўным ваеннай падрыхтоўкай моладзі.

Такім чынам, гарадская рабочая моладзь доўгі час не мела “сваёй” праўрадавай арганізацыі. Тым не менш гарадская моладзь складала значную частку міжваеннай польскай дзяржавы, так званай II Рэчы Паспалітай. Згодна з перапісам насельніцтва 1931 года, у гарадах пражывала больш з 1 млн. 832 тыс. чалавек ва ўзросце ад 15 да 24 гадоў. З іх у гарадах Заходняй Беларусі жыло каля 160 тыс. чалавек. Калі браць працэнтны суадносіны, то ў гарадах II Рэчы Паспалітай пражывала ў цэлым 28,4 % усей моладзі краіны, а на тэрыторыі ўсходніх ваяводстваў – толькі 14,3 % мясцовай моладзі [8, с. 17–18]. Пры гэтым неабходна адзначыць, што адносна нешматлікая заходнебеларуская гарадская моладзь знаходзілася ў спецыфічных умовах. Справа ў тым, што ў 1931 годзе толькі 8 заходнебеларускіх гарадоў мелі насельніцтва больш 20 тыс. чалавек. Самымі вялікімі былі Вільня (196 тыс.), Беласток (91 тыс.), Брэст (51 тыс.), Гродна (50 тыс.). У Пінску жыло 32 тыс. чалавек, Ломжы – 25 тыс., Баранавічах – 23 тыс., Сувалях – 22 тыс. [9, с. 98]. У сувязі з гэтым трэба прызнаць, што стварыць масавую базу для арганізацыі праўрадавага саюза рабочай моладзі было дастаткова цяжка.

Важнай перашкодай у гэтым плане быў і нацыянальны склад гарадскога насельніцтва Заходняй Беларусі. Вядома, што значную частку гараджан, а значыць і моладзі, складалі яўрэі. Яўрэйская моладзь Заходняй Беларусі, як і ўсёй II Рэчы Паспалітай, актыўна працавала ў “сваіх”, бундаўскіх ці сіянісцкіх, маладзёжных аб’яднаннях. Таксама ў гэтым асяроддзі традыцыйна моцным быў уплыў КСМЗБ.

Сярод польскіх маладых рамеснікаў і рабочых Заходняй Беларусі вяла працу Маладзёжная арганізацыя Таварыства рабочага ўніверсітэта (МА ТУР), арыентаваная на Польскую сацыялістычную партыю. Вядома, што ячэйкі МА ТУР існавалі ў Вільні, Гродна, Вілейцы, Беластоку, Брэсце, Лунінцы і Лідзе [5, с. 40].

Уплыў і актыўнасць усіх вышэйпералічаных арганізацый, якія ў той ці іншай меры знаходзіліся на даволі радыкальных і апазіцыйных у адносінах да “санацыі” пазіцыях, шмат у чым тлумачыліся цяжкім эканамічным становішчам гарадской моладзі, выкліканымі эканамічным крызісам і яго наступствамі.

Так, менавіта маладыя малакваліфікаваныя рабочыя становіліся першымі кандыдатамі на звальненне ва ўмовах так званай “Вялікай дэпрэсіі”. У адпаведнасці са статыстыкай, якую прыводзіла ў сваіх дакументах ППС, у перыяд крызісу па ўсёй Польшчы назіралася нязменнае скарачэнне колькасці маладых рабочых. Напрыклад, калі ў 1931 годзе на кожных 100 працуючых у прамысловасці прыпадала 4,4 маладых рабочых, то ў 1932 годзе гэтая лічба зменшылася да 3,6, а ў 1936 годзе – нават да 2,7 [10]. Пры гэтым на біржах працы было зарэгістравана толькі некалькі тысяч маладых беспрацоўных. Але вядома, што многія маладыя гараджане нават не мелі магчымасці пачаць працоўную кар’еру. У сувязі з гэтым іх проста не рэгістравалі на біржах, паколькі на дзяржаўны ўлік ставіліся толькі тыя, хто меў працоўны стаж [11, с. 215].

Улады згаджаліся з наяўнасцю сур’ёзных праблем. Яны прызнавалі, што ў некаторых прамысловых цэнтрах да 80 % гарадской моладзі з’яўляюцца беспрацоўнымі і не маюць сродкаў для нармальнага развіцця і існавання. Прызнавалася і тое, што праблема арганізацыі гэтай моладзі і апека над ёю з’яўляюцца важным пытаннем не толькі для грамадства, але і для дзяржавы. Па меркаванні афіцыйных структур, важнасць дадзенай праблемы была звязана з тым, што гарадская рамесніцкая і пралетарская моладзь у сувязі са спецыфічнымі ўмовамі, у якіх яна жыве, схільная падпадаць пад агітацыю падрыўных дзеячоў, варожа настроеных у адносінах да польскай дзяржавы. Вельмі часта, насуперак уласным перакананням, яна становіцца крыніцай хваляванняў і прыладай палітычнай барацьбы для дэструктыўных элементаў [12, с. 3–4].

Адначасова адзначалася, што існаваўшыя да 1933 года (год стварэння АПМ) арганізацыі працоўнай моладзі не мелі вялікага ўплыву на яе, паколькі абмяжоўваліся дзейнасцю толькі сярод працуючай моладзі, пакідаючы асноўную масу беспрацоўных без свайго кіраўніцтва. Іншыя ж арганізацыі, часта вельмі масавыя, спецыялізаваліся толькі ў некаторых спецыфічных сферах грамадскага жыцця. Такім чынам, арганізацыі, якія б была дапасавана да патрэб сучаснага жыцця і мела магчымасць масава ахапіць гарадскую моладзь, не было [12, с. 4]. Выправіць сітуацыю ў сферы працы з маладым пакаленнем горада і павінна была Арганізацыя працуючай моладзі.

Як ужо адзначалася, АПМ была створана ў 1933 годзе. Фактычна яна ўзнікла ў выніку аб’яднання шэрага блізкіх рэгіянальных саюзаў, якія спрабавалі весці працу сярод маладых рабочых і рамеснікаў. Адным з такіх саюзаў было і Аб’яднанне рамесніцкай і прамысловай моладзі Віленскага ваяводства, якое ў 1933 годзе налічвала толькі ў Вільні каля 900 членаў [13, арк. 243].

Галоўнай мэтай сваёй дзейнасці АПМ аб’явіла выхаванне новага тыпу грамадзяніна-працаўніка. Гэтую мэту планавалася дасягнуць праз абуджэнне творчых сіл, накіраваных на павышэнне культурнага ўзроўню жыцця, прывіццё гонару за прыналежнасць да свету працы і ўсталяванне сувязі з польскай дзяржавай [12, с. 7].

Ідэалогія арганізацыі, як і ў выпадку з іншымі “санацыйнымі” маладзёжнымі саюзамі, мела дэкларатывуна беспартыйны і дзяржаўніцкі характар. Адным з галоўных абвешчаных пастулатаў быў: “Тонар Польшчы і яе моц з’яўляюцца нашым уласным гонарам. Служба для Айчыны з’яўляецца нашым наказам, якому мы падпарадкоўваем усе сілы”. У адпаведнасці з гэтым грамадзянін-працаўнік павінен быў разглядаць дзяржаву як самую вялікую каштоўнасць, усведамляць свае абавязкі ў адносінах да яе і быць гатовым да бескарыслівай службы ў яе інтарэсах. Адначасова праца прызнавалася крыніцай і мерай усіх даброт. Сапраўдным творчым фактарам магла з’яўляцца толькі праца вольных людзей. Толькі калі чалавек працы адчуе гонар за прыналежнасць да свету працы і асэнсуе сваю ролю стваральніка ўсіх даброт, на якіх абапіраецца фундамент дзяржавы, у ім узнікне адказнасць за лёс гэтай дзяржавы [12, с. 7–9].

Як і іншыя “санацыйныя” арганізацыі, АПМ не магла не закрануць у сваіх статутных дакументах і праблему нацыянальных меншасцей II Рэчы Паспалітай. Пазіцыя арганізацыі па гэтым пытанні была блізкай да пазіцыі, якую дэкларавалі іншыя праўрадавыя саюзы. У “Ідэйных дырэктывах АПМ” было заяўлена, што на польскіх землях нацыянальным меншасцям, якія дэманструюць добрую волю да сумеснага дзяржаўнага будаўніцтва, польская нацыя забяспечыць талерантнасць і поўныя грамадзянскія правы. Таксама падкрэслівалася, што адной з умоў поўнага развіцця польскай нацыі з’яўляецца вырашэнне яўрэйскай праблемы. Прычым вырашэнне гэтай праблемы павінна адбыцца сродкамі, якія выключаюць метады тэрору і гвалту і вядуць да “змены ненармальнага колькасных суадносін яўрэяў і ліквідуюць іх шкодны ўплыў на грамадска-эканамічную структуру польскай дзяржавы” [14, с. 5]. Фактычна за гэтымі словамі хаваўся курс на паланізацыю славянскіх меншасцей II Рэчы Паспалітай і выцісканне яўрэяў з Польшчы праз падтрымку яўрэйскай эміграцыі ў Палестыну.

У адпаведнасці са сваімі інструкцыямі АПМ вяла працу на тэрыторыі гарадоў, дзе пражывала больш 5 тыс. жыхароў, ці рабочых пасёлкаў з насельніцтвам больш за 2 тыс. чалавек. Членамі арганізацыі станаўілася моладзь ва ўзросце ад 14 да 26 гадоў. Яна дзялілася на тры ўзроставыя катэгорыі: 1-я катэгорыя – ад 14 да 18 гадоў; 2-я – ад 18 да 21 года; 3-я – ад 21 да 24 гадоў. Прадугледжвалася, што АПМ будзе ахопліваць як беспрацоўную моладзь, так і працуючых маладых рабочых і рамеснікаў.

Асноўнай арганізацыйнай адзінкай саюза з’яўляўся “ачаг” (“огніско”), які аб’ядноўваў у сярэднім 100 удзельнікаў, што дзяліліся на калектывы па 6–15 чалавек. На чале кожнага калектыву стаяў “перадавік”, які адказваў за дысцыпліну і выкананне абавязкаў сваіх падначаленых. Асновай працы ў калектыве лічылася “самаадукацыя, накіраваная на фарміраванне якасцей чалавека, працаўніка і грамадзяніна дзяржавы”.

Арганізаваная ў калектывы моладзь стварала ў “ачагах” так званыя гурткі рэалізацыйнай працы, якія займаліся навучаннем моладзі ў самых розных сферах. Такім чынам, грамадска-выхаваўчая праца вялася ў калектывах, а навучанне – у гуртках.

Кіраўніцтва “ачагом” ажыццяўлялася яго самакіраваннем, у склад якога ўваходзілі перадавікі калектываў і гурткоў, а таксама кіраўнік “ачага”, які адказваў за яго працу.

“Ачагі” на тэрыторыі аднаго горада аб’ядноўваліся ў аддзяленні, якія мелі правы юрыдычных асоб. Яны кіраваліся абранымі праўленнямі і кантраляваліся рэвізійнымі камісіямі. Галоўнай задачай аддзяленняў было адміністраванне “ачагоў” і кантроль за імі, а таксама аказанне матэрыяльнай дапамогі, арганізацыя акцыі барацьбы з беспрацоўем і прапаганда дзейнасці АПМ.

Аддзяленні АПМ на тэрыторыі вялікага горада ці ваяводства складалі акругі. Акругай кіравала праўленне на чале з начальнікам. Характэрна, што начальнікі акруг не абіраліся, а прызначаліся па рашэнні цэнтральных улад АПМ. Кантроль за дзейнасцю акруг ажыццяўлялі акруговыя рэвізійныя камісіі і ваяводскія інспектары (дэлегаты Галоўнага праўлення АПМ).

Вярхоўнай уладай АПМ лічыўся Вярхоўны савет, члены якога абіраліся на ваяводскіх з’ездах. У сваю чаргу Вярхоўны савет АПМ абіраў цэнтральны выканаўчы орган – Галоўнае праўленне, у складзе якога дзейнічала Бюро АПМ на чале з кіраўніком, адказным перад Галоўным праўленнем. Кантралюючыя функцыі выконвала Галоўная рэвізійная камісія.

“Санацыйныя” ўлады з самага пачатку не збіраліся надаваць АПМ шырокую самастойнасць. Таму для “сталага кантроля і супрацоўніцтва са старэйшым грамадствам” існаў Галоўны выхаваўчы камітэт. Ён складаўся з “кампетэнтных у сферы выхавання прадстаўнікоў навукі, інстытутаў і арганізацый” і супрацоўнічаў непасрэдна з Галоўным праўленнем АПМ. На тэрыторыі ваяводстваў існавалі аналагічныя акруговыя выхаваўчыя саветы. З праўленнямі аддзяленняў АПМ супрацоўнічалі гурткі сяброў моладзі [12, с. 10–12].

Аб’яўляючы сябе выхаваўчай арганізацыяй, кіраўніцтва АПМ выдзяляла тры асноўныя накірункі сваёй дзейнасці:

- 1) выхаванне чалавека – выпрацоўка звычайных і маральных якасцей, фарміраванне характара, волі і пачуццяў;
- 2) выхаванне працаўніка – прафесійная падрыхтоўка і перападрыхтоўка, фарміраванне культуры працы і г.д.;
- 3) выхаванне грамадзяніна – абуджэнне грамадзянскай самасвядомасці, патрыятызму, адказнасці, ахвярнасці ў імя дзяржавы [12, с. 14].

Інструкцыя АПМ прадугледжвала наступныя сродкі выхаваўчай працы:

- 1) клубная праца (тэхнічнае абсталяванне клуба, бібліятэкі, чытанне прац, вечарыны, спевы, прадстаўленні, краязнаўчыя экскурсіі, гутаркі, самаадукацыя);
- 2) фізічнае выхаванне;
- 3) абсталяванне “ачага” і арганізацыя майстэрняў у ім;
- 4) узаемадапамога, забеспячэнне магчымасці атрымання працы, стварэнне бюро працы, аказанне матэрыяльнай дапамогі бедным, прапаганда ашчаднасці і стварэнне кас узаемадапамогі [15, арк. 5].

Менавіта апошні накірунак дзейнасці АПМ – дапамога ў працаўладкаванні і матэрыяльная падтрымка – рабіў яе прыцягальнай для беспрацоўнай гарадской моладзі, забяспечваў колькасны рост членаў і ўплыў сярод маладога пакалення. Як адзначалася ў афіцыйных дакументах арганізацыі, ад 60 да 90 % яе членаў складалі менавіта маладыя беспрацоўныя [12, с. 44].

Стварэнне структур АПМ на тэрыторыі Заходняй Беларусі, як і ва ўсёй II Рэчы Паспалітай, пачалося восенню 1933 года. Найбольш дынамічна гэты працэс адбываўся ў Вільні і Віленскім ваяводстве. У сталіцы ваяводства інаўгурацыя працы Арганізацыі працуючай моладзі прайшла 22 кастрычніка 1933 года [16, с. 3]. Ужо праз месяц, 22 лістапада, прайшоў сход арганізацыйнага камітэта АПМ у Вілейцы, апошнім к таму часу павятовым цэнтрам, не ахопленым яшчэ дзейнасцю новага “санацыйнага” аб’яднання [17, с. 3]. Вядома, што ўжо на канец 1933 года існавала 5 “ачагоў” у самой Вільні і 9 “ачагоў” на тэрыторыі павеатаў. Афіцыйная прэса паведамляла, што ў ячэйках АПМ вядзецца актыўная праца па грамадзянскаму і фізічнаму выхаванні. Акрамя гутарак і рэфератаў штотыднёва арганізаваліся мастацка-літаратурныя вечарыны і дыскусійна-інфармацыйныя сходы. Дзякуючы дапамозе Галоўнага праўлення

“ачагі” былі забяспечаны часопісамі, настольнымі гульнямі і бібліятэкамі. Адзначалася, што назіраецца не толькі значны наплыў рабочай моладзі ў АПМ, але і зацікаўленасць працай дадзенага аб’яднання з боку старэйшага пакалення [18, с. 3].

На тэрыторыі Беластоцкага ваяводства першы “ачаг” АПМ быў створаны ў канцы кастрычніка 1933 года ў Беластоку. На працягу 1934 года ўзніклі “ачагі” АПМ у Лапах, Сакулке, Ваўкавыску і Друскеніках. У 1935 годзе ячэйка арганізацыі была створана ў Сувалках [19, с. 55–56].

Структуры АПМ ствараліся і на тэрыторыі іншых рэгіёнаў Заходняй Беларусі. Так, у лютым 1934 года адбыўся арганізацыйны сход Навагрудскай акругі АПМ. На ім было заяўлена, што за некалькі месяцаў арганізацыя здолела аб’яднаць у сваіх шэрагах сотні юнакоў і дзяўчат з ліку рамесніцкай моладзі Навагрудчыны. Паказальна, што актыўны ўдзел у стварэнні структур АПМ і наступным кіраўніцтве імі прынялі ўдзел прадстаўнікі дзяржаўнай адміністрацыі і сістэмы адукацыі. Напрыклад, у тым жа Навагрудку ў склад праўлення акругі ўвайшлі мясцовыя віцэ-ваявода, пасол Сейма, кіраўнікі школ. Адначасова арганізацыйны сход выказаў “сярдэчную ўдзячнасць за аказаную АПМ дапамогу” навагрудскаму ваяводзе С. Свідэрскаму [20, с. 9].

На дадзены момант амаль нічога не вядома пра дзейнасць АПМ на тэрыторыі Палескага ваяводства. Хутчэй за ўсё дадзеная арганізацыя не знайшла тут неабходнай базы для колькаснага росту па прычыне перавагі ў мясцовых гарадах яўрэйскага насельніцтва, маладзья прадстаўнікі якога былі ахоплены дзейнасцю бундаўскіх ці сіянісцкіх маладзёжных арганізацый. Акрамя таго, ідэалагічныя пастулаты АПМ у сферы нацыянальнага пытання не маглі садзейнічаць прыцягванню яўрэяў у шэрагі дадзенага саюза. Аднак праблема стварэння і дзейнасці АПМ на тэрыторыі заходнебеларускага Палесся яшчэ патрабуе далейшага вывучэння.

Што тычыцца непасрэднай дзейнасці “ачагоў” АПМ, то шмат у чым яна была падобна на працу іншых праўрадавых аб’яднанняў і саюзаў. Праводзіліся актыўныя мерапрыемствы па выхаванні і асвете маладога пакалення, арганізоўваўся яго вольны час. Натуральна, што ўся гэтая праца вялася ў адпаведным накірунку і мела сваёй мэтай прыцягнуць моладзь на бок “санацыі”. Неабходна адзначыць, што ў сярэдзіне 1930-х гадоў афіцыйная прэса называла АПМ адной з найбольш актыўных грамадска-асветніцкіх арганізацый на тэрыторыі Вільні. Гэта пры тым, што ў горадзе, калі верыць афіцыйным дадзеным, на той час было зарэгістравана цэлых 518 польскіх арганізацый [21, с. 8].

Аднак галоўнай сваёй мэтай АПМ, як ужо адзначалася вышэй, лічыла барацьбу з маладзёжным беспрацоўем і змягчэнне наступстваў эканамічнага крызісу для маладых рамеснікаў і рабочых.

Арганізацыя працуючай моладзі актыўна ўдзельнічала ў прапагандзе і працы так званых цэнтраў працы, створаных па ініцыятыве ўлад для працаўладкавання гарадской моладзі. Адзін з такіх зімовых цэнтраў працы, “Юнацкі пасёлак № 11”, існаваў у Гродна. Першапачаткова, у лістападзе 1934 года, тут была створана сталярная майстэрня, потым – слесарская. Юнакі, якія вучыліся і працавалі ў гэтых майстэрнях, жылі ў пабудаваных тут казармах. Таксама пры цэнтры існавалі клуб і сталовая, згодна з афіцыйнымі дадзенымі ў гродненскім цэнтры было занята каля 500 юнакоў, многія з якіх былі накіраваны сюды менавіта АПМ [22, с. 2].

Існавалі і іншыя падобныя ўстановы. Так, у лютым 1935 года ў Вілейцы АПМ пры падтрымцы гарадскіх і павятовых улад арганізавала майстэрню, дзе мясцовая беспрацоўная моладзь навучалася пляценню кошыкаў. Для майстэрні было выдзелена памяшканне на тэрыторыі вайсковых казармаў. Таксама там знаходзіўся і інтэрнат, дзе маглі пражываць 50 юнакоў. Планавалася, што моладзь, якая пройдзе навучанне ў дадзеным цэнтры, у далейшым створыць свой кааператыў. Як адзначала тагачасная афіцыйная прэса, вілейская майстэрня па пляценні кошыкаў стала першай такой установай не толькі ў Заходняй Беларусі, але і ва ўсёй II Рэчы Паспалітай [23, с. 7].

Летам 1935 года ў цэнтры Маладзечна пачаў будавацца “Рамесніцкі дом АПМ імя маршала Ю. Пілсудскага”. Кошт будаўніцтва ацэньваўся ў 50 тысяч злотых. Неабходныя сродкі былі атрыманы ад цэнтральнага і акруговага кіраўніцтва АПМ, а таксама ад гарадскіх улад. Згодна з планам у двухпавярховым мураваным будынку павінны былі знаходзіцца: вячэрняя і рамесніцкая школы, кааператыўная рамесніцкая каса, інтэрнат, тэатральная і гімнастычная залы, бібліятэка, канцэлярыя памяшканні для АПМ [24, с. 8].

Найбольш значнай акцыяй АПМ стаў удзел у арганізацыі і правядзенні лагераў працы для маладых беспрацоўных. Першая ініцыятыва стварэння такога лагера была высунута на вышэйзгаданым арганізацыйным з’ездзе АПМ у Навагрудку. У выніку быў створаны працоўны лагер імя сенатара С. Свідэрскага ў Наваельні – прамыслова-аграрная гаспадарка на васьмі гектарах, якая заслужыла пахвалы на агульнапольскім з’ездзе АПМ [25, арк. 63].

Лагеры працы пачалі арганізоўвацца на тэрыторыі ўсёй II Рэчы Паспалітай, у тым ліку ў Беластоку, Вільні, на Палессі і Гродзеншчыне. У іх юнакі 6 гадзін займаліся грамадскімі працамі, 2 гадзіны прысвячаліся навучанню, практычным курсам і ваеннай падрыхтоўцы. Улады лічылі, што “галоўным пры правядзенні акцыі павінна стаць выхаванне і прафесійная падрыхтоўка” [11, с. 226].

Першапачаткова ўсёй акцыяй кіравала спецыяльнае бюро занятасці пры Фондзе працы, якое актыўна прыцягвала да супрацоўніцтва і АПМ. У 1935 годзе міністр сацыяльнай апекі В. Губіцкі заявіў, што лагерамі працы ахоплены 20 тыс. чалавек – да 80 % беспрацоўнай моладзі. Пры гэтым міністр адзна-

чаў “зніжэнне ўзроўню моладзі”, яе “сапсаванасць”. Менавіта з гэтым ён звязваў факты парушэння дысцыпліны ў лагерах і нават выпадкі нападаў моладзі на кіраўнікоў [25, арк. 246–247].

Сапраўды, становішча ў лагерах працы было дастаткова напружаным. Акрамя ўсяго іншага, вельмі частымі былі і канфлікты ўдзельнікаў лагераў працы з мясцовым насельніцтвам. Так, летам 1936 года пад Шаркаўшчынай быў створаны лагер, дзе працавалі маладыя беспрацоўныя з этнічных польскіх зямель. Спачатку тут было занята 87 юнакоў, але вельмі хутка іх колькасць скарацілася да 55. Астатнія проста ўцяклі з лагера, незадаволеныя, напрыклад, тым, што ў Шаркаўшчыне не было кіно ці ў рацыёне адсутнічаў белы хлеб. Адносіны з мясцовым насельніцтвам таксама складваліся не самым лепшым чынам. У рэшце рэшт здарылася забойства юнака з лагера працы, калі той паспрабаваў абакрасці мясцовага селяніна. Нават віленская памешчыцкая газета “Слова” называла гэты лагер працы не іначай як бандай злодзеяў і папярэджвала, што мясцовыя сяляне могуць спаліць яго [26, с. 1].

Тым не менш лагеры працы былі захаваны польскімі ўладамі. Але для навядзення парадку і ўсталявання дысцыпліны ў верасні 1936 года іх перадалі пад кіраўніцтва ваеннага міністэрства. Для кіраўніцтва лагерамі працы на тэрыторыі Заходняй Беларусі ў Брэсце была створана акруговая камандатура юнацкіх лагераў працы, якой падпарадкоўваліся ваенныя акругі № 2 “Люблін”, № 3 “Брэст” і № 9 “Гродна” [27, арк. 2]. Грамадскія арганізацыі, у тым ліку і АПМ, былі адхілены ад непасрэднага ўдзелу ў правядзенні акцыі. Аднак пры вярбоўцы ў лагеры працы вайсковыя ўлады надавалі перавагу менавіта членам “санацыйных” маладзёжных аб’яднанняў.

У другой палове 1930-х гадоў уплыў і актыўнасць АПМ пачалі змяншацца. Лічыцца, што галоўнай прычынай гэтага быў паступовы выхад П. Рэчы Паспалітай з эканамічнага крызісу і паляпшэнне становішча гарадской моладзі. Многія “ачагі” нават спынілі сваё існаванне. Так, у Беластоцкім ваяводстве к 1939 году працавала толькі адна ячэйка саюза ў Беластоку [19, с. 56]. Больш паспяхова дзейнічалі структуры АПМ на Віленшчыне – на канец 1930-х гадоў на тэрыторыі Віленскага ваяводства працавала 16 “ачагоў”, якія працягвалі надаваць значную ўвагу барацьбе з маладзёжным беспрацоўем [28, с. 7].

Менавіта на аснове барацьбы за эканамічныя правы маладога пакалення паспрабаваў наладзіць супрацоўніцтва з АПМ заходнебеларускі камсамол. Аднак гэтыя спробы не прынеслі станоўчых вынікаў. Так, у маі 1935 года ў Вільні мясцовыя камсамольцы звярнуліся да Арганізацыі працуючай моладзі з прапановай стварыць адзіны фронт. Але ў час візіту ў “ачаг” члены КСМЗБ пачалі высмейваць вісеўшыя там партрэты Ю. Пілсудскага, культ асобы якога квітнеў сярод “санацыйнай” моладзі. У выніку спроба наладзіць кантакты зкончылася звычайнай бойкай і выгнаннем камсамольцаў [29, арк. 22].

Пільны кантроль з боку “старэйшага” грамадства дазволіў АПМ пазбегнуць радыкалізацыі, характэрнай для многіх іншых праўрадавых маладзёжных саюзаў. У 1938 годзе арганізацыя ўвайшла ў склад Службы маладых (СМ) Лагера нацыянальнага аб’яднання, які з’яўляўся правай “санацыйнай” групай, згуртаванай вакол маршала Э. Рыдз-Сміглага. Адною з задач СМ была абвешчана “прафесійная падрыхтоўка маладога пакалення на ўсіх яго грамадска-культурных і гаспадарчых узроўнях да вялікага рыўка ва ўсіх сферах гаспадарчага і прафесійнага жыцця” [30, с. 2]. У цэлым гэта пэўным чынам супадала з ранейшымі задачамі АПМ. Аднак пачатак Другой сусветнай вайны не дазволіў далейшую іх рэалізацыю.

Абагульняючы вынікі праведзенага даследавання, магчыма зрабіць наступныя **высновы**. Арганізацыя працуючай моладзі з’яўлялася адным з праўрадавых маладзёжных саюзаў, імкнуўшыхся прыцягнуць на бок “санацыі” маладое пакаленне, у тым ліку і на тэрыторыі Заходняй Беларусі. Галоўным аб’ектам яе дзейнасці сталі маладыя рабочыя і рамеснікі, якія ў міжваенны перыяд перажывалі цяжкія наступствы эканамічнага крызісу. Менавіта таму ў сваёй практычнай дзейнасці ў рамках рэалізацыі афіцыйнай маладзёжнай палітыкі АПМ надавала змат увагі барацьбе з маладзёжным беспрацоўем, а таксама правядзенню прафесійнага навучання. Яна змагла дасягнуць пэўных поспехаў у дадзенай сферы, у першую чаргу на тэрыторыі Віленскага ваяводства. Гэтыя дасягненні былі вынікам не толькі актыўнасці самой арганізацыі, але і ўсебаковай падтрымкі польскіх улад, якія захоўвалі поўны кантроль над АПМ на працягу ўсяго яе існавання. Таксама неабходна адзначыць, што па меры стабілізацыі эканамічнай сітуацыі актыўнасць арганізацыі паступова змяншалася, у выніку чаго яна не здолела ператварыцца ў сапраўды масавы і ўплывовы маладзёжны саюз.

ЛІТАРАТУРА

1. Анісаў, С. Крутымі шляхамі. Запіскі камсамольскага работніка-падпольшчыка / С. Анісаў. – Мінск, 1960. – 186 с.
2. Революционный путь Компартии Западной Белоруссии 1921–1939 гг. / А.Н. Мацко [и др.]; под ред. А.Н. Мацко и В.Е. Самутина. – Минск, 1966. – 401 с.
3. Вабішчэвіч, А.М. Польскія грамадскія арганізацыі на тэрыторыі Заходняй Беларусі ў 1920–1930-я гады / А.М. Вабішчэвіч // Весці Нац. акад. навук Беларусі. Серыя гуманітарных навук. – 2008. – № 3. – С. 72–78.
4. Кузьмич, В.И. Деятельность молодежных организаций польских политических партий и объединений в Западной Белорусии в 1918–1926 гг. / В.И. Кузьмич // Шлях у навуку: да 55-годдзя студэнцкага навукова-даследчага гісторыка-краязнаўчага гуртка “НіКа”: зб. навук. арт.; рэдкал. Н.А. Івашчанка, С.В. Марозава, І.В. Сарокін. – Гродна: ГрДУ, 2011. – С. 135–139.

5. Гецевич, А.К. Польские молодежные организации в Новогрудском воеводстве (конец 20-х – начало 30-х гг. XX в.) / А.К. Гецевич, В.И. Кузьмич // Науч. тр. Республ. ин-та высш. школы. Исторические и психолого-педагогические науки. – 2012. – Вып. 12, ч. I. – С. 33–42.
6. Słownik organizacji młodzieżowych w Polsce 1918–1970 / Cz. Kozłowski [i in.]; pod red. Cz. Kozłowskiego. – Warszawa: Iskry, 1971. – 191 s.
7. Hillebrandt, B. Polskie organizacje młodzieżowe XIX i XX wieku: zarys historii / B. Hillebrandt. – Warszawa, 1986. – 479 s.
8. Młodzież sięga po pracę. Załącznik, tablice / Kom. red.: H. Kołodziejcki, K. Kornilowicz, L. Landau, E. Strzelecki. – Warszawa, 1938. – 88 s.
9. Kalendarz Ziemi Wschodnich na rok 1936. – Warszawa, 1935. – 382 s.
10. PPS. Młodzież pod obuchem bezrobocia // Lewicowo. pl [Электронный ресурс]. – 2012. – Режим доступа: <http://lewicowo.pl/mlodziej-pod-obuchem-bezrobocia>. – Загал. с экрана. – Дата доступа: 14.03.2012.
11. Drozdowski, M. Bezrobocie w Polsce w latach 1925–1936 / M. Drozdowski // Najnowsze dzieje Polski. Materiały i studia z okresu 1914–1939. – 1961. – Т. IV. – С. 211–238.
12. Organizacja Młodzieży Pracującej. Zadania i metody pracy. – Warszawa, 1934. – 46 s.
13. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь (НАРБ). – Фонд 242 п. Прадстаўніцтва ЦК КПЗБ. – Воп. 1. – Спр. 465.
14. Wytuczne ideowe O.M.P. // Jutro młodych. Jednodniówka zjazdowa Okręgu Stołecznego Organizacji Młodzieży Pracującej. – Warszawa, 1938. – S. 5.
15. Дзяржаўны архіў Брэсцкай вобласці (ДАБВ). – Фонд 67 сч. Камандаванне акругі корпуса № 9. – Оп. 2. – Д. 1668.
16. О. М. Р. // Kurjer Wileński. – 1933. – № 288. – 24 października. – S. 3.
17. Wilejka. О. М. Р. // Kurjer Wileński. – 1933. – № 322. – 30 listopada. – S. 3.
18. О. М. Р. // Kurjer Wileński. – 1933. – № 343. – 22 grudnia. – S. 3.
19. Majecki, H. Organizacja Młodzieży Pracującej na Białostoczczyźnie (1933–1939) / H. Majecki // Białostoczczyzna. – 1992. – № 3. – S. 55–56.
20. Organizacyjne zebranie okręgu Organizacji Młodzieży Pracującej // Rolnik Nowogródzki. – 1934. – № 7. – 18 lutego. – S. 9.
21. Jeszcze o organizacjach społecznych w Wilnie // Kurjer Wileński. – 1935. – № 259. – 21 września. – S. 8.
22. Na leżach zimowych junaków // Kurjer Wileński. – 1935. – № 6. – 7 stycznia. – S. 2.
23. Ośrodek koszykarski O.M.P-u w Wilejce. Nowy warsztat pracy bezrobotnej młodzieży // Kurjer Wileński. – 1935. – № 43. – 13 lutego. – S. 7.
24. Budowa Domu rzemieślniczo omipiackiego w Mołodecznie // Kurjer Wileński. – 1935. – № 173. – 27 czerwca. – S. 8.
25. НАРБ. – Фонд 242 п. Прадстаўніцтва ЦК КПЗБ. – Воп. 1. – Спр. 483.
26. Zamiast programu, banda złodziei // Słowo. – 1936. – № 223. – 15 sierpnia. – S. 1.
27. ДАБВ. – Фонд 67 сч. Камандаванне акругі корпуса № 9. – Воп. 2. – Спр. 697.
28. V walny zjazd delegatów Ognisk OMP-u w Wilnie // Kurjer Wileński, Nowogródzki, Grodzieński, Suwalski, Poleski i Wołyński. – 1938. – № 169. – 22 czerwca. – S. 7.
29. НАРБ. – Фонд 242 п. Прадстаўніцтва ЦК КПЗБ. – Воп. 1. – Спр. 484.
30. Wspólna uchwała organizacyj Służby Młodych // Kurjer Wileński, Nowogródzki, Grodzieński, Suwalski, Poleski i Wołyński. – 1938. – № 112. – 25 kwietnia. – S. 2.

Пастыніў 25.11.2014

THE ORGANIZATION OF WORKING YOUTH AND THE FIGHT AGAINST YOUTH UNEMPLOYMENT IN WESTERN BELARUS IN THE INTERWAR PERIOD

V. KRIVUT

In the first article in the national historiography highlights the history of creation and activities of the Organization of working youth. The characteristic of the ideology, programs, organizational structure of the youth association, and the specific conditions of its activities in the western provinces of interwar Polish state. Also considered the involvement of the young workers in the formal implementation of youth policy in Western Belarus in the interwar period, especially in the fight against youth unemployment and the economic crisis among the young generation.